

ÉZSIÁS ERZSÉBET

Posztumusz bemutató Gyulán

A sors furcsa szeszélye, hogy Jékely Zoltán *Oroszlánok Aquincumban* című darabja éppúgy posztumusz bemutató lett, mint a költő édesapjának, Áprily Lajos-nak *A bíboros* című drámája, amelyet szintén a Gyulai Várszínház mutatott be.

Régóta kallódó darab került ezúttal színpadra: első változata 1964-65 körül íródott, a második a hetvenes években. Az *Oroszlánok Aquincumban* nem első színpadi műve a költőnek, *Angalit és a reméték* címmel írt egyet 1944-ben Kolozsvárott, a *Fejedelmi vendéget pedig* 1969-ben mutatta be a Gyulai Várszínház.

Jékely Zoltán mégis elsősorban költő volt, a Nyugat harmadik nemzedékének tagja, akinek portréját legszibb és legtalálóbban Vas István rajzolta meg a nemzedéktársairól szóló önéletrajzi művében: „Igazában Jékelynek senki magyar költővel nincs összefüggése, hacsak nem Kosztolányival, hiszen az *Éjszakák* némileg A szegény kisgyermek és A bús férfi panaszainak a hangnemét folytatja - de csak a hangnemét... Jékely mélyebb ro

mantikája is úgy tört föl verseinek csillogó fölszíné alól, mint a Bükkös erdejéből az a roppant agancsú szarvasbogár. Es ha ennél közelebből is meg tudnám fejteni és határozni Jékely *titkát*, nem is volna olyan varázslatos költő, mint amilyen. (Vas István: Mért vijjog a saskeselyű? Szépirodalmi, 1981, 276. old.)

Talán nem túlzás tehát, ha azt állítjuk, hogy az *Oroszlánok Aquincumban* költőhőse némileg önportré is. Lupus, a költő, a feltételezett korai előd az antik kultúra képviselője egy barbár korban. A történet Aquincum végnapjaiban, az i. sz. III. században játszódik, a barbár támadást megelőző pillanatokban, amikor mindenki - a hatalom képviselői éppúgy, mint a kisemberek - fejvesztetten menekülnek. Csak a költő marad, hiúságból, gyávaságból, tehetetlenségből és némi bölcsességből, mert ő már tudja, hogy „a futó embert is eléri a halál”. Jékely, a „merengő költő”, ahogy Weöres Sándor nevezte egy Nyugat-beli kritikájában, megírta Lupust, a „hőbortos álmodozót”, akit kellő iróniával szemlél. Lupust a menni vagy maradni dilemmájában ugyanis nemcsak észérvek vezérlik, hanem nagyon is gyakorlati vágyak: Bacchus és Amor áldásai, amelyeket többre tart a tényleges cselekvésnél. Jékely költői parabolája tehát a költő sorsáról, helyéről, szerepéről elmélkedik egy kielezített történelmi szituációban. E fegyverek-

kel terhes világ és napjaink között természetesen számos asszociáció keletkezhet: a darabnak lehetősége nyílik arra, hogy ironikus-parabolikus történelmi játékká váljék. Hogy ez mégsem jön létre, és a Gyulai Várszínház idei második bemutatója felemás élmény marad, annak több oka van. Elsősorban a mű dramaturgiai gyengéi, amelyek szükségszerűen adódnak a színpadi gyakorlat hiányából. Ezen a rendező Iglódi István húzásokkal és összevonásokkal igyekezett segíteni, e húzásoknak azonban éppen Jékely költészetére esett áldozatul. A jelzőktől és hasonlatoktól lecupaszított mondatok ugyan jobban peregnek, könnyebben mondhatók, mégis kár a költő szövegéért. A darabnak nem használt a többszöri átírás és a hosszú kallódás sem, túlságosan heterogén, több rétegű maradt. Valójában két különböző, egymással csak lazán összefüggő felvonásból áll, amelyeket az előadás csak még jobban elválaszt egymástól. Gyakorlatilag két különböző előadást látunk Gyulán, és nemcsak a helyszínváltozás, hanem a kétféle játéktípus miatt. Az első rész - a Várszínház színpadán - néhány szereplős kamaradarab, amely az intim játéktípus-ra épül. Ezzel szemben a tőszínpadon játszó második rész látványos, harsány cirkuszi attrakció. Kétségtelen, hogy a második rész íróilag is gyengébb, és főként kevésbé színpadszerű. A rendező nyilvánvalóan nem bízott e felvonás színpadi erejében, és ezért hatásos látványelemekkel dústotta fel az előadást. Csakhogy ezzel ellenkező hatást ért el. Íme egy példa: köztudott az a sajátos színpadi hatásmechanizmus, hogy a színpadon megjelenő gyerek vagy élő állat szükségszerűen magára vonja a néző figyelmét és rokonszenvét. A Várszínház parányi színpadán fickándozó paripa egy drámai jelenetben óhatatlanul közderültséget kelt (arról már nem is beszélve, hogy mint színpadi eszköz meglehetősen déja vu!); és a műről a dolog technikai részére tereli a néző figyelmét. Ugyanez a helyzet a második részben megjelenő kecskével is. Szerencsére az oroszlánok - az eredeti elképzeléssel szemben - nem valódiak, különben végképp cirkuszi attrakcióvá vált volna a produkció. Tévedés ne essék: nem az a baj, hogy a második rész erőteljesen épít a látványelemekre. Még az se lenne baj, hogy a szabadtéri nyári játékok egyik alapeleme - a természet - ezúttal főszereplővé válik Makai Péter díszletében: a békák szinte végszóra brekégnak, a tavon visszatükro-

Pelsöczy László, Nagyidai István, Öze Lajos és Hodu József a Jékely-darab gyulai előadásában (MTI fotó)

zódnek a fáklyafények és a csillagok. Olyan az egész, mintha egy filmforgatás részesei lennénk, ahol azonban csak örökös nagytotálakat látunk, premier planokat sohasem. Ennek oka elsődlegesen a távolság. A tó túlsó partján ülő nézők csak távolról láthatják a szigeten, a fák között játszó színészeket, akiknek a hang-ját hangszóró közvetíti. És ez a technikai nehézség már le is rontotta azt a hatást, amelyet a látvány esetleg elért. A nézőtér felállított hangszórók ugyanis természetellenesen felnagyítják nemcsak a bakikat, hanem a kardok, váll-lapok csörgését is - élvezhetetlenné téve ezzel az előadást. Nem az a baj tehát, hogy Iglódi Színháza látványszínház, hanem hogy ez a látványosság ezúttal öncélú, üres, formális, és a darab ellen fordul. „Sziporkázó görögtűz” -- így jellemzi Lupus mester egyik tanítványának versét. Sziporkázó görögtűz a Gyulai Várszínház előadása is, amelyben elvész a költő fanyar iróniája.

\ színészek is áldozatai a rendezői koncepciónak : a második részben *csak* jönnek, mennek, vonulnak, kiabálnak. Szerepformálásra csak néhánynak jut lehetőség. Mindenekelőtt a Lupust játszó Oze Lajosnak, aki akkor a legjobb, amikor az iróniát játékosan vegyíti a bölcsességgel. Az első rész játékintenzitása és színészi hőfoka elsődlegesen az ő alakításának köszönhető. A második részben már neki sincs sok lehetősége, csak a zárókép groteszk fintorával hozza vissza a lupusi magatartás lényegét: a világok pusztulása közepette egy lánnyal bemászik a sírkamrába. E lány, Sabina II., Igó Éva, aki kis szerepében is figyelemre méltó; fegyelmezettségével pedig szinte kirí a második rész kusza kavalkádjából. **Elődje, Sabina I., a házsártos szerető Szerencsi Éva, aki a kelleténél többet hisztizik és kevesebbet játszik.** Megpróbált még eleget tenni feladatának Bősze György, Tyll Attila, Újréti László, Katona János, Lang Györgyi, Kránitz Lajos. Nem rajtuk múlott, hogy ez nem sikerült.

Jékely Zoltán: Oroszlánok Aquincumban (Gyulai Várszínház)

Zeneszerző: Orbán György. Díszlet: Makai Péter. Jelmez: Schäffer Judit. Rendező: Iglódi István.

Szereplők: Oze Lajos, Szerencsi Éva, Igó Éva, Kristóf Tibor, Katona János, Lang Györgyi, Pelsőczy László, Hodu József, Nagyidai István, Kránitz Lajos, Újréti László, Bősze György, Rupnik Károly, Lukács József, Tyll Attila.